

V. Niunka kalbėjo apie J. Minkevičiaus darbo svarbą respublikos ateistinei propagandai, apie jo aktyvią veiklą respublikoje organizuojamose konferencijose ateizmo klausimais. Pasak V. Niunkos, J. Minkevičius giliai išstudijavo katalikų bažnyčios padėtį ir Lenkijoje. Jis savo darbuose lietė tas problemas, kurios dar pakankamai nenušviestos lenkų marksistų, todėl jo straipsniai susilaukė atgarsio ir Liaudies Lenkijoje.

I. Grigulevičius nurodė, kad nacionalines problemas ir religiją iki šiol tyrinėjo daugelis mokslininkų, bet religijos ir nacijos tarpusavio ryšio jie vengė liesti. Tad J. Minkevičius yra pirmasis mokslininkas, kuris paskyrė šiai problemai stambią studiją.

Visi kalbėjusieji vieningai siūlė suteikti J. Minkevičiui už minėtą disertaciją filosofijos mokslų daktaro laipsnį.

B. GENZELIS

NAUJAS POŽIŪRIS Į PIRMYKSTĘ PASAULĖŽIŪRĄ

Norint sėkmingai tirti pirmykštę pasaulėžiūrą, pirmiausia reikia išsiaiškinti bendrametodologinius tyrinėjimo klausimus. Marksistinėje literatūroje dar nedaug darbų, skirtų šiai problemai. Pastaruoju metu mokslininkų tarpe kyla susidomėjimas pirmykšte pasaulėžiūra, kaip svarbiu žmogiškojo pažinimo istorijos momentu. Šia tema Vilniaus Valstybiniame V. Kapsuko universitete 1971 m. balandžio 20 d. Bronislava Vaitkutė-Cernienė sėkmingai apgynė filosofijos mokslų kandidato disertaciją*.

Disertacijoje apžvelgiamas pirmykštės pasaulėžiūros tyrinėjimų metodologijos vystymasis. Jau antikinėje filosofijoje išryškėja dvi aiškinimo tendencijos. Pirmoji (religinė) mitologinius personažus aiškino kaip dievo alegorijas. Antroji (gnoseologinė) — mitą laikė pasaulio aiškinimu alegorine forma. Šios dvi metodologinės pozicijos, autorės nuomone, būdingos visiems šimtmečiams, jos pasiekė ir mūsų laikus. Vyravo religinis pirmykštės pasaulėžiūros aiškinimo aspektas, kuris ypač būdingas viduramžiams. Švietėjai taip pat laikė pirmykštę pasaulėžiūrą religine, vadino ją nemokšiško produkto. Kalbėdama apie šiuolaikinių buržuazinių mokslininkų darbus šiuo klausimu, autorė iškelia, jog pagrindinis jų bruožas — antiistorizmas, o mitologinė pasaulėžiūra tiriama iš esmės religiniu aspektu.

Kalbėdama apie tarybinių filosofų darbus, autorė konstatuoja, kad šios srities tyrimo dominuojantis aspektas irgi buvo religinis. Ji rašo: „... egzistuoja neatitikimas tarp marksistinės metodologijos ir konkrečių disciplinų, kurias veikia istorijos eigoje susiformavusios tradicijos“. Disertacijoje argumentuotai įrodomas pirmykštės pasaulėžiūros tapatinimo su religija klaidingumas. Mūsų literatūroje tokiu būdu sureliginta pirmykštė pasaulėžiūra dažniausiai vertinama neigiamai, kaip iškreipta ir neteisinga. Pastaruoju metu vis daugiau mokslininkų marksistų kritiškai žiūri į tokį senosios pasaulėžiūros vertinimą, jos mistifikavimą. Marksistinės metodologijos principai neleidžia pirmykščių vaizdinių laikyti vien tik iškreiptais. Pirmykštė pasaulėžiūra — sinkretinė, „joje atsispindi pirmykštės visuomenės sukurtas pasaulio vaizdas (pirmosios pažiūros apie pasaulio reiškinius), socialiniai vertinimai (papročiai), viešpatavę gimininėje bendruomenėje, religinis tikrovės garbinimas (kultas) ir meninis tikrovės supratimas“.

Daugelis tyrinėtojų pirmykštės epochos pažinimo procesą skaido į empirinį ir abstraktų (teorinį), nepriklausomus tarpusavyje. Toksai skaidymas nesiderina su marksistine pažinimo teorija, pagal kurią pažinimas laikomas vieningu dialektiniu procesu.

Bendras daugumos tyrinėjimų trūkumas — praktikos vaidmens tikrovės pažinimo procese neįvertinimas. Marksizmo klasikais, parodę dvasinės veiklos praktinį sąlygotumą, at-

* B. Vaitkutė-Cernienė, Pirmykštės pasaulėžiūros tyrinėjimo metodologinės problemos (Pirmykščių vaizdinių tyrimas pažinimo istorijos požiūriu), Filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija, V., 1971.

skleidė svarbiausią pirmykštės pasaulėžiūros tyrimo aspektą. Pirmykštis žmogus, sužmogindamas pasaulį praktiškai savo darbu, jį sužmogina ir teoriškai. Taip atsiranda pirmas pasaulio aiškinimo metodas — antropomorfizmas. Ne primityvi pirmykštė sąmonė sukūrė mitologinį pasaulį, bet primityvi tikrovė, pirmykštis realus gyvenimas pagimdė mitologinę sąmonę.

Disertacijoje polemizuojama su populiariu atelstinėje literatūroje teiginiu, kad religiniai vaizdiniai formuojasi kaip iškreipto pažinimo vaisius. Autorė taip pat pasisako prieš termino „iškreipta sąmonė“ vartojimą, kalbant apie pirmykštį pažinimą. K. Marksas šį terminą vartoja, aiškindamas ideologinį klasinės visuomenės procesą, o ne pažinimą.

Parodydama pirmykštės pasaulėžiūros sinkretiškumą, autorė kritikuoja ir tokius terminus, kaip „jutiminis mąstymas“, „mitologinis mąstymas“ ir pan. Jie klaidina, nes yra tik logiškas mąstymas, jokio kito mąstymo nėra. Žmogus neišliktų gyvas, jeigu jo mąstymas tik iškreiptai atspindėtų pasaulį.

Pirmykštėje pasaulėžiūroje reikia skirti dvi tendencijas — iracionaliąją ir racionaliąją. — egzistuojančias dialektinėje vienybėje. Religija pradžioje buvo tik kaip tendencija, kurios genezė apsprendė visuomeninio gamybos proceso ribotumo įveikimo poreikis. Tuo metu nei racionalus pažinimas, nei religija nebuvo nepriklausomi vienas nuo kito. Religija virsta savarankiška dvasinio gyvenimo forma tik klasinėje visuomenėje.

Autorė nesutinka su populiaria ateistų nuomone, jog pirmykštis žmogus suskirstęs pasaulį į gamtišką ir antgamtišką, o tikėjimas antgamtiškumu esąs tas religinis minimumas, kuris būdingas visų epochų religijoms. Autorė primena, jog antgamtiškumo sąvoka būdinga tik vėlesnių laikų religijoms ir atsirado ne taip seniai. Tačiau autorė, teisingai abejodama priimtais „religijos minimumo“ apibrėžimais, pati neforemuluoja pagrįstesnio apibrėžimo, padedančio atskirti, kurie pirmykštės pasaulėžiūros momentai yra religiniai, kurie — ne. Ji sako, jog „religijos specifika sudaro ne tie vaizdiniai, dėl kurių ji atsiranda, bet tai, kokias praktines orientacijas ji sukuria, kokias sociališkai reikšmingas pozicijas ji išreiškia“. Religija gyvuoja ant istoriškai jau įveiktos pažinimo proceso atkarpos. Pažinimas vystosi toliau, o religija lieka už pažinimo proceso ribų.

Charakterizuodama savo darbą, autorė sako, jog disertacijoje nesistengiama išspręsti visų metodologinių problemų, susijusių su pirmykštės pasaulėžiūros rekonstrukcija. Visų pirma, reikia atskirti jos analizės gnoseologinį ir religinį aspektus. „Mokslinio tyrinėjimo metodologinėje schemeje pirmą vietą turėtų užimti racionalaus pažinimo tendencijos rekonstrukcija. Tuo tarpu konkrečiuose moksliniuose tyrinėjimuose ji iš esmės neduodama“.

B. Vaitkutės-Cernienės disertaciją teigiamai įvertino oficialieji oponentai: Baltarusijos TSR Mokslų akademijos narys, istorijos mokslų daktaras V. Serbenta ir filosofijos mokslų kandidatas doc. A. Gaidys.

J. TRINKŪNAS

MOKSLINIS SOCIALISTINĖS DEMOKRATIJOS ĮVERTINIMAS

1971 m. kovo 16 d. Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto Istorijos fakulteto mokslinėje taryboje Adolfas Gasiūnas gynė filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertaciją tema: „Socialistinės demokratijos vystymosi ypatybės (metodologinis aspektas)“ *.

A. Gasiūnas savo tyrimo objektu pasirinko socialistinės demokratijos kūrimosi ir vystymosi procesą. Jį nagrinėjo metodologiniu aspektu. Tai leido autoriui išsamiau paaiškinti bendrosios demokratijos vystymosi socialistinį etapą. Be to, ši autoriaus pozicija svarbi

* A. Gasiūnas, Socialistinės demokratijos vystymosi ypatybės (metodologinis aspektas), Filosofijos mokslų kandidato laipsnio disertacija, V., 1971.